

การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในสภาพแวดล้อมที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา

ดร.อำนาจ บัวศิริ

1. ความนำ

สภาพแวดล้อมบนโลกนี้ มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นวิวัฒนาการตามธรรมชาติ ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่โลกนี้ได้อุบัติขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ในรอบศตวรรษที่ผ่านมา เกิดภาวะความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก และสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มีการวิเคราะห์กันว่า มาจากการกระทำของมนุษย์ที่อาศัยอยู่บนโลกนี้นั่นเอง เนื่องจากตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มานุษย์ ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างที่มีอยู่มากมายและหาได้ง่าย นำมาใช้เพื่อการยังชีพ ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งการบริโภค อุปโภค ดำรงเผ่าพันธุ์สืบทอดกันมาอย่างสบาย แต่เมื่อมีประชากรมนุษย์เพิ่มขึ้น ทรัพยากรทางธรรมชาติที่เคยมีอยู่มากมายเริ่มลดน้อยลง พฤติกรรมของมนุษย์ที่เคยอยู่อย่างไม่วุ่นวายร้อนใจ เริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีการหาและเก็บกักตุนไว้เป็นของตน หวงแหนไม่แบ่งปันเอื้อเฟื้อให้เพื่อนมนุษย์ เพราะกลัวว่าตนเองจะไม่พอใช้ บางครั้งถึงขนาดต้องแก่งแย่งชิงทรัพยากรกัน ทำให้มนุษย์ต้องรวมกลุ่มรวมเหล่า เพื่อให้มีพลังในการต่อสู้แย่งชิงและปกป้องจากการถูกแย่งชิง สถิติการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโลกในรอบ 50 ปี ที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นมากกว่า 1 เท่าตัวในอัตรา ร้อยละ 116.4 กล่าวคือ ในพ.ศ.2508 มีประชากร 3.327 ล้านคน ถึงปีพ.ศ.2558 มีประชากร 7,200 ล้านคน (<http://th.wikipedia.org/wiki/>)

การเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นเท่าทวี ในขณะ

ที่พื้นที่ของโลกยังมีอยู่เท่าเดิม ไม่ได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดต้องหมดไปอย่างรวดเร็วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับการใช้อย่างไม่ประมาท ใช้อย่างไม่ประหยัด ใช้อย่างไม่สมดุลกับการสร้างสรรค์ทรัพยากร ไม่สมดุลกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ ทำให้วงจรชีวิตของสรรพสิ่งในโลกผันแปรไป เข้าขั้นการทำลายล้างทรัพยากรอย่างร้ายสำนึก ตัวอย่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง เช่น การใช้ต้นไม้ในป่ามาปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ การใช้น้ำมันดิบได้ดินมาผลิตเป็นเชื้อเพลิงรถยนต์เชื้อเพลิงในโรงงานอุตสาหกรรม การระเบิดทำลายภูเขา นำหินมาทำสิ่งก่อสร้างต่างๆ การใช้น้ำอุปโภค บริโภค เป็นต้น ตัวอย่างการใช้ทรัพยากรดังกล่าวมานี้ ไม่เพียงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหมดลงไปเท่านั้น แต่ได้สร้างผลกระทบในเรื่องมลพิษที่เกิดจากของเสียหรือ ขยะที่เหลือทิ้งจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ มากมาย มลพิษทางอากาศที่เกิดจาก ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ที่มาจากการใช้น้ำมันแปลงเป็นพลังงานผลิตสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค ของโรงงานอุตสาหกรรม การใช้รถยนต์ในการคมนาคม การขนส่งสินค้า น้ำทิ้งที่ผ่านการใช้งานมาเป็นของเสีย ปล่อยทิ้งลงกลับแหล่งน้ำ โดยไม่ได้รับการบำบัดให้เสียก่อน เศษขยะที่เกิดขึ้นมากมายทุกวันแล้วไม่สามารถกำจัดได้หมด สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการก่อให้เกิดมลภาวะที่เป็นพิษ ทำให้ระบบนิเวศของโลกเสียหาย ทำลายวงจรห่วงโซ่ชีวิตต่างๆ ต่อเนื่องไปมากมาย สภาพแวดล้อมบนโลกถูกทำลายจนถึงขั้นวิกฤติ เกิดการเปลี่ยนแปลง

ทางธรรมชาติอย่างใหญ่หลวง ส่งผลให้มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ไม่พึงประสงค์มากเกินไปจนคาดคะเน

ในขณะที่โลกเผชิญกับวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ยังมีมนุษย์อีกหลายกลุ่มที่พยายามช่วยกันแก้ปัญหาปรับปรุงสภาพแวดล้อมดังกล่าว โดยมีพฤติกรรมด้านการสร้างสรรค์หลายอย่าง เช่น การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมากขึ้น การสร้างและผลิตทรัพยากรทดแทน การคิดค้นทางเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาเพื่อให้โลกนี้น่าอยู่มากขึ้น การคิดป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ทำให้สภาพแวดล้อมบนโลกนี้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุและผลที่เชื่อมโยงมาจากการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการติดตามศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาดังกล่าว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ธรรมชาติพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งด้านบวกและด้านลบว่าเกิดจากสาเหตุย่อยๆ อะไรบ้าง อย่างน้อยก็ทำให้เราสามารถเรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมของตัวเองได้ทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้อื่นได้และศึกษาว่าพฤติกรรมเหล่านั้น จะส่งผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติอย่างไรบ้าง และเราจะสามารถกำกับ ควบคุม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้อย่างไร หรือจะสร้างหรือทำการส่งเสริมสนับสนุนพฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้อย่างไร เป็นการส่งเสริมในทางบวกและป้องกันภัยอันตรายที่อาจเกิดจากพฤติกรรมในทางลบได้

2. พฤติกรรมมนุษย์ (Human Behavior)

2.1 ความหมายพฤติกรรมมนุษย์

เวดและทาร์ริสให้ความหมายว่า เป็นการกระทำ

ของคนที่สามารถทำได้ (Wade and Taris, 1999:245) แต่ซิมบาร์โดและเกอร์รี่ให้ความหมายว่าเป็นการกระทำของบุคคลเพื่อปรับตัวเองต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถทำได้ (Zimbardo and Gerring, 1999:3)

สำหรับ ลาร์เฮย์กล่าวว่า เป็นการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่สามารถสังเกตได้ (Lahey, 2001:5) คณะนักศึกษาลักสูตร กศ.บป. สรุปความหมายว่า เป็นการกระทำของบุคคลในทุกลักษณะ ทั้งโดยธรรมชาติทางสรีระและจิตใจกระทำ ซึ่งอาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวและอาจใช้ประสาทสัมผัสธรรมดาหรือใช้เครื่องมือช่วยสังเกต (มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย กศ.บป.รุ่น 22, 14 ก.ค.2550)

สรุปได้ว่าพฤติกรรมมนุษย์ คือ กิริยาอาการที่แสดงออกหรือกิริยาโต้ตอบเมื่อเผชิญกับ “สิ่งเร้า” (stimulus) หรือสถานการณ์ต่างๆ อาการที่แสดงออก อาจสังเกตได้ด้วยตา เช่น การเคลื่อนไหว การเดิน การพูด การเขียนหรือไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา ต้องใช้เครื่องมือวัด เช่น หัวใจเต้น เลือดฉีดแรง “สิ่งเร้า” ที่มากระทบตัวอาจเป็นสิ่งเร้าภายใน (Internal stimulus) เช่น ความหิว ความกระหาย ความอยากรู้ หรือสิ่งเร้าภายนอก (External stimulus) เป็นสิ่งกระตุ้นที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง 5 คือ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

สิ่งเร้า มีอิทธิพลที่สามารถจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา เรียกสิ่งเร้านี้ว่า การเสริมแรง (reinforcement) ซึ่งมี 2 ประเภท คือ การเสริมแรงทางบวก (positive reinforcement) เช่น การได้รับคำชมเชย การเป็นที่ยอมรับของเพื่อน อีกประเภทหนึ่งคือ การเสริมแรงทางลบ (negative reinforcement) เป็นสิ่งเร้าที่ไม่พึงปรารถนา นำมาใช้เพื่อการลดทอนพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา เช่น การลงโทษคนเมื่อ

ทำผิด การปรับผู้ทำผิดถูกระเบียบ มนุษย์ทั่วไปจะพึงพอใจกับการเสริมแรงทางบวกมากกว่าทางลบ การเสริมแรงทางบวกทำได้หลายวิธี เช่น การยกย่อง ชมเชย การให้รางวัล ให้แต้ม ให้คะแนน การให้อาหาร เครื่องยังชีพ การตอบสนองเชิงบวก

2.2 ประเภทพฤติกรรม พฤติกรรมมนุษย์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.2.1 พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) แยกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) ไม่ต้องใช้เครื่องช่วยในการสังเกต เช่น การพูด การเดิน การเคลื่อนไหว

1) ต้องใช้เครื่องมือหรือการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ช่วย เช่น การเต้นของหัวใจ การเปลี่ยนแปลงฮอร์โมนในร่างกาย สารประกอบในเลือด เป็นต้น

2.2.2 พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมที่รู้เฉพาะใจตัว ไม่แสดงออกก็ไม่มีใครรู้ เช่น การจำ การรับรู้ การเข้าใจ การได้กลิ่น การโกรธ ความคิด จินตนาการ ซึ่งอาจมีผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกาย

พฤติกรรมทั้งแบบภายนอกและภายใน จะมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะพฤติกรรมภายใน จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอก

2.3 พฤติกรรมเพื่อการพัฒนามนุษย์ (Human development behavior)

การพัฒนามนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านจุดมุ่งหมายและค่านิยม ทั้งจากภายในสู่ภายนอก เพื่อนำพาชีวิตสู่ความเจริญก้าวหน้า เป็นแบบแผนแห่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุกด้านของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยชรา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างคงที่แน่นอน ทั้งด้านระบบชีววิทยา ทางกาย สติปัญญา อารมณ์และทางสังคม ตามระยะเวลาที่ผ่านไปของ

ช่วงวัย (Woolfolk,1998:24) องค์ประกอบพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ด้าน คือ ด้านชีวภาพ ด้านจิตวิทยาและด้านสังคมวิทยา การทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานดังกล่าว จะทำให้ง่ายต่อการดำเนินการพัฒนาพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต้องการ

2.3.1 ปัจจัยด้านชีวภาพ หมายถึง องค์ประกอบทาง พันธุกรรมและระบบการทำงานของร่างกาย มนุษย์มีปัจจัยทางชีวภาพที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าสัตว์อื่นๆ ทำให้สามารถปรับตัว เรียนรู้ สร้างสรรค์สมดุล กับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี (ฐานความรู้ : home succeed, 2558 : 1-10)

(1) พันธุกรรม (Heredity) หมายถึง การถ่ายทอดลักษณะของบรรพบุรุษหรือต้นตระกูลมายังรุ่นลูกหลานด้วยการสืบพันธุ์ เป็นการถ่ายทอดสารพันธุกรรมที่เรียกว่า ยีนส์ (Genes) ซึ่งอยู่ในโครโมโซม (chromosome) ภายใน นิวเคลียส (nucleus) ของเซลล์ ที่มาจากของฝ่ายพ่อและแม่ กล่าวโดยสรุปว่า เมื่อเกิดการผสมพันธุ์จะเป็นการรวมตัวระหว่างอสุจิของพ่อและไข่ของแม่ เกิดเป็นเซลล์ปฏิสนธิ ในการเริ่มชีวิตใหม่ขึ้น การถ่ายทอดพันธุกรรม เป็นลักษณะทางกาย เช่น ลักษณะรูปร่าง ความสูง สีมวล สีส้ม ชนิดโลหิต ดีเอ็นเอ ระดับเชาวน์ปัญญา บุคลิกภาพ รวมทั้งความผิดปกติทางจิตบางประเภท ก็สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้

อัตลักษณ์ทางกาย (Physical Identity) จากพันธุกรรม เหล่านี้ มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์เมื่อเติบโตขึ้นในเวลาต่อมา รูปร่างหน้าตา บุคลิกภาพ ที่เป็นที่ยอมรับตามยุคตามสมัย จะเป็นการเสริมแรงต่อพฤติกรรม ระดับเชาวน์ปัญญา ก็เช่นกัน เป็นเกณฑ์ชี้วัด ระดับความสำเร็จ อันเป็นคุณค่าในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมอย่างมากในเชิงสังคม

(2) ระบบการทำงานของร่างกาย

อวัยวะและระบบในการทำงานในร่างกายมนุษย์ มีความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ในการรักษาสมดุลของร่างกาย ไว้ได้อย่างดีที่สุด องค์ประกอบใหญ่ในระบบร่างกายมนุษย์ จำแนกได้เป็น ระบบประสาท สมอง ต่อมไร้ท่อและกล้ามเนื้อ

(2.1) การทำงานของระบบประสาท อวัยวะและการทำงานของระบบร่างกายอยู่ภายใต้การควบคุมและประสาน เชื่อมโยงของระบบประสาท ผ่านเซลล์ประสาทเป็นพันล้านเซลล์ที่กระจายอยู่ในอวัยวะส่วนต่างๆทั่วร่างกาย และในสมองของมนุษย์ จะทำงานโดยส่งกระแสประสาทและสารเคมีเพื่อสื่อสารกัน สารเคมีนี้เรียกแทนง่ายๆว่า สารสื่อประสาท (Neurotransmitter) มีหน้าที่ถ่ายทอดคำสั่งระหว่างจุดเชื่อมโยง ต่อประสาท เพื่อให้อวัยวะที่เกี่ยวข้องทำงานหรือหยุดทำงาน ระบบประสาทมี 2 ส่วน

1. ระบบประสาทส่วนกลาง (Central nervous system) ประกอบด้วย สมอง (brain) และไขสันหลัง (spinal cord) สมอง เป็นศูนย์สั่งการ ประมวลผลการสัมผัส การรับรู้ การคิด การจำ การเข้าใจ ควบคุมพฤติกรรมและประสานการกระทำต่างๆของมนุษย์ ประกอบด้วยเซลล์จำนวนมากรวมตัวกันอยู่ใน กะโหลกศีรษะ มีน้ำหนักประมาณ ร้อยละ 2 ของน้ำหนักร่างกาย ส่วน ไขสันหลัง เป็นเซลล์ประสาทที่อยู่ในโพรงกระดูกสันหลัง เชื่อมต่อจากสมอง เป็นตัวกลางเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างสมองกับประสาทส่วนนอก ทำหน้าที่ควบคุมปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (reflexes) ต่างๆของร่างกาย

2. ระบบประสาทส่วนนอก (Peripheral nervous system) เป็นเซลล์ประสาทที่อยู่นอกกะโหลกศีรษะและนอกกระดูกสันหลังประกอบด้วย ปมประสาท (ganglia) ซึ่งเป็นที่รวมของตัวเซลล์ประสาทและใยประสาท ทำหน้าที่รับสัมผัสจากภายนอก

และรับคำสั่งจากสมอง ถือเป็นส่วนที่ติดต่อกับโลกภายนอกและสิ่งแวดล้อมต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ประสาทโซมาติก (somatic system) และประสาทอัตโนมัติ (autonomic system) ประสาทโซมาติกทำหน้าที่รับสัญญาณจากอวัยวะสัมผัสต่างๆ ส่งรายงานไปยังประสาทส่วนกลางและรับการถ่ายทอดคำสั่งเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวจากประสาทส่วนกลางไปยังกล้ามเนื้อลายให้หดตัวยืดตัว ทำให้อวัยวะเคลื่อนไหว ส่วนประสาทอัตโนมัติเป็นระบบที่เชื่อมประสาทส่วนกลางกับอวัยวะที่ทำงานด้วยกล้ามเนื้อเรียบ ทำหน้าที่อย่างอิสระ นอกเหนือการรับรู้ของจิต ควบคุมต่อมไร้ท่อ กล้ามเนื้อหัวใจ การเต้นของหัวใจ ความดัน การย่อยอาหาร อุณหภูมิร่างกายทำหน้าที่ทั้งเพิ่มพลังงานให้ร่างกาย และควบคุมประหยัดพลังงานในร่างกาย ควบคุมกันไป

ความรู้ด้านประสาทวิทยา มีความสำคัญมากต่อการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกับพฤติกรรม ทั้งที่เป็นปกติและผิดปกติ การสั่งการทางสมองมีผลกระทบต่อพฤติกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3.2 ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา เป็นการรับรู้ทางจิตที่เป็นนามธรรม เป็นความรู้สึภายในที่เป็นรับรู้และตีความ เป็นแรงขับ หรือการแรงเสริมให้แสดงเป็นพฤติกรรมออกมา องค์ประกอบของปัจจัยด้านนี้มี 2 ประการ คือ แรงจูงใจ และ การเรียนรู้

(1) แรงจูงใจ (Motivation) หมายถึง แรงผลักดันจากภายใน ที่ทำให้นมนุษย์เกิดพฤติกรรมตอบสนองอย่างมีทิศทางและมีเป้าหมาย การมีแรงจูงใจ จะทำให้นมนุษย์ มีความพยายามในการทำกิจกรรมได้มากกว่าปกติ แรงจูงใจนั้น อาจมาจากความต้องการทางกาย หรือความต้องการทางจิต ก็ได้ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ มีหลายประการ เช่น ปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยทางอารมณ์ ปัจจัยทางความคิด ปัจจัยทาง

สังคม เป็นต้น นอกจากนี้ นักจิตวิทยาที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจ ได้พยายามคิดค้นทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจไว้มาก เช่น แรงจูงใจที่เกิดจากสัญชาตญาณ (Instinct Theory) แรงจูงใจที่เป็นแรงขับมาจากพื้นฐานต่างๆ (Drive Reduction Theory) แรงจูงใจที่เกิดจากการตื่นตัว (Arousal Theory) แรงจูงใจที่เกิดจากสิ่งจูงใจต่างๆ (Incentive Theory) เป็นต้น

(2) การเรียนรู้ (Learning) เป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีความสงสัยใคร่รู้ ในสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว สิ่งอาจเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพในชีวิตประจำวันหรืออาจเป็นแค่ความอยากรู้อยากเห็นเฉยๆ ธรรมชาติได้ให้ช่องทางการเรียนรู้แก่มนุษย์ เป็นอวัยวะพื้นฐานติดตัวอยู่แล้ว คือ ตาหู จมูก ลิ้น กายสัมผัส รวมถึง ใจด้วย และมนุษย์ ได้พัฒนาการเรียนรู้ต่างๆ เพิ่มขึ้นมากมายหลายวิธีโดยพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ขึ้นมาช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ในสิ่งที่สลับซับซ้อนมากขึ้น นอกเหนือจากการใช้กายสัมผัสตามธรรมชาติ หลักการเรียนรู้ที่มนุษย์ประมวลขึ้น มีหลักสำคัญๆ อยู่ 4 ลักษณะ คือ

การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของพาฟลอฟ (Pavlov) การวางเงื่อนไขปฏิบัติการ ของสกินเนอร์ (Skinner) การเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็น (Insight Learning) และการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning)

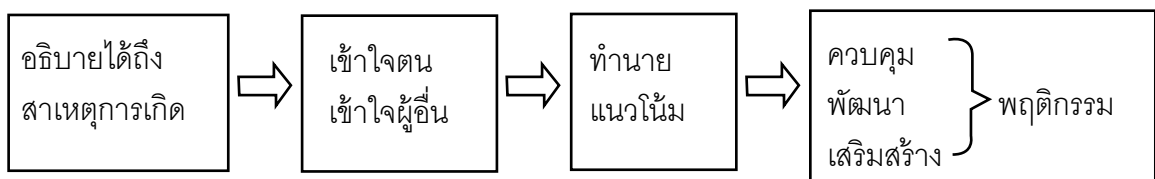
2.3.3 ปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา เป็นปัจจัยที่มีอยู่รอบตัวของมนุษย์ทุกคน ที่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระบวนการทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ที่ต้องแสดงออกต่อสังคม องค์ประกอบทางด้าน

ปัจจัยทางสังคมวิทยา ประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางสังคมในด้านต่างๆ มากมาย เช่น ระบบการศึกษา ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ระบบวัฒนธรรม ระบบศาสนา ระบบการบริการทางสุขอนามัย ระบบการบริการปัจจัยขั้นพื้นฐาน ระบบการคมนาคม ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร ระบบครอบครัว เป็นต้น ปัจจัยทางด้านสังคม มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพฤติกรรมของมนุษย์ ไม่เป็นรองปัจจัยด้านอื่นๆ เพราะเกี่ยวพันโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมทางสังคมดังกล่าวนี้ มีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและเป็นไปอย่างรวดเร็วอีกด้วย ส่งผลให้มนุษย์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์ได้พิจารณาว่าจะสร้างความตื่นตัวให้พร้อมที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ทันสังคมที่เปลี่ยนไปหรือจะช่วยเหลือกันชะลอการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ช้าลง อย่างไหนจะดีกว่ากัน

2.4 เป้าหมายการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์

ลาเฮย์ (Lahey, 2001:5) กล่าวถึงเป้าหมายการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ มี 4 ประการ คือ

1. อธิบายถึงสาเหตุการเกิดพฤติกรรมได้
2. ทำความเข้าใจพฤติกรรมของตนเองและของผู้อื่น
3. ใช้ทำนายผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากพฤติกรรมที่ปรากฏในปัจจุบัน
4. ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาไม่ให้เกิดขึ้น หรือพัฒนาเสริมสร้างพฤติกรรมดีให้เกิดขึ้นแทน

ความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ คือ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง ทำความเข้าใจคนอื่น ได้ ช่วยบรรเทาปัญหาสังคมและเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสุขได้ (Atkinson, 1993 : 3)

จะเห็นได้ว่าการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์มุ่งให้เกิดการสร้างสรรคและพัฒนาให้มนุษย์มีพฤติกรรมในทางที่พึงปรารถนามากขึ้น มุ่งหวังเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการจรรโลงสังคมให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขอย่างยั่งยืนได้

3. สิ่งแวดล้อม (Environment)

3.1 ความหมาย หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของมนุษย์เป็นทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต มีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเชื่อมโยงถึงกันและเป็นปัจจัยในการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ

3.2 ประเภทของสิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548)

3.2.1 สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นอยู่ตามธรรมชาติ (Natural environment) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ตามธรรมชาติ มีทั้งประเภทที่มีชีวิต เช่น มนุษย์ สัตว์ สิ่งมีชีวิตต่างๆ ต้นไม้และประเภทที่ไม่มีชีวิต เช่น ภูเขา ดิน อากาศ สิ่งเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการใช้ชีวิตเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์

3.2.2 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made environment) เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สามารถจับ

ต้องได้ เช่น อาคาร บ้านเรือน สิ่งปลูกสร้าง เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอำนวยความสะดวก อีกประเภทหนึ่งไม่สามารถจับต้องได้แต่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ทศนคติ เป็นภาวะทางสังคมที่มนุษย์ต้องสัมผัสอยู่ทุกวัน

3.3 ธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม คุณสมบัติอันเป็นธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

(1) แต่ละชนิดมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่แบ่งแยกจากสิ่งอื่นๆ ได้

(2) ไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ ต้องอาศัยสิ่งอื่นๆ ยึดโยงสนับสนุน

(3) แต่ละชนิดมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

(4) แต่ละชนิดมีความทนทาน เปรียบบางแตกต่างกัน

(5) แต่ละชนิด สามารถเปลี่ยนแปลงได้

จากคุณสมบัติตามธรรมชาติดังกล่าวมานี้เอง มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจติดตามศึกษาสิ่งแวดล้อมชนิดต่างๆ อย่างเอาใจใส่ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยตรง โดยเฉพาะการดูแลรักษาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้เกิดความสมดุล เพื่อรักษาวงจรชีวิตของทุกสิ่งให้สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

3.4 ประเภทของสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับมนุษย์ ในยุคปัจจุบัน

มีการแยกแยะประเภทของสิ่งแวดล้อม ที่อยู่รอบกายมนุษย์ ในยุคปัจจุบัน ไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากร (resources) ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ลม แสงอาทิตย์ พืช สัตว์ มนุษย์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ในช่วงเวลาที่จำนวนประชากรโลกยังมีน้อย ความต้องการใช้

ทรัพยากรยังมีไม่มาก ความสมดุลของระบบนิเวศเป็นไปตามธรรมชาติ พฤติกรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ก็ดำเนินไปอย่างสะดวกสบาย ไม่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพกันมาก หิวเมื่อไรก็ออกไปหาอาหารมาบริโภคกันได้อย่างง่ายดาย แต่เมื่อประชากรโลกเริ่มมากขึ้น ความต้องการใช้ทรัพยากรมากตามไปด้วย มนุษย์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางดิ้นรนขวนขวายหาทรัพยากรมาบริโภคมากขึ้นกว่าเดิม บางแหล่งถึงกับเกิดการแย่งชิงกัน เกิดการเก็บกักตุน หากไม่มีวิธีสร้างเพิ่มพูนทรัพยากร แหล่งทรัพยากรที่เคยมีอยู่ก็จะเริ่มหมดไป ความต้องการทรัพยากรจึงเป็นมูลเหตุประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์

2. เทคโนโลยี (Technology) เมื่อโลกเจริญขึ้น เกิดการพัฒนาความเป็นอยู่ให้สะดวกสบายขึ้น มีการคิดค้นประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องทุ่นแรงอำนวยความสะดวกให้ทันสมัยมากขึ้นตามลำดับ มนุษย์รู้จัก “เทคโนโลยี” กันมากขึ้น เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีเต็มที ความต้องการบริโภคใช้งานสิ่งเหล่านี้ก็กลายเป็นพฤติกรรมยึดติด ประจำวันของมนุษย์ อย่างขาดไม่ได้ เทียบได้พอๆ กับความต้องการบริโภคอาหารประจำวัน พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีเป็นพฤติกรรมที่มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติ

3. ของเสียและมลพิษ (Pollution) พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรประเภทต่างๆ ของมนุษย์อย่างขาดความรู้ ขาดความรับผิดชอบ ขาดการเอาใจใส่ดูแล ขาดความประหยัด ไม่มีความประมาณในการใช้ และไม่มิจิตสำนึกที่จะรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรให้ยั่งยืน ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมาอย่างมากมาย ประการแรก คือ ทรัพยากรเริ่มลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว เกิดผลกระทบไปยังระบบนิเวศตามธรรมชาติ การใช้อย่างสุรุ่ยสุร่ายแบบ “กินทิ้งกินขว้าง” เหลือทิ้งเป็นขยะ ไม่รู้จักกำจัดของเสียที่เกิดจากการกินการใช้ให้หมดสิ้นไป ก่อให้เกิดผล

เสียและมลพิษตามมาซึ่งยากแก่การกำจัดในภายหลัง กลายเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมโลกอยู่ทุกวันนี้ โดยเฉพาะขยะพิษที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีเป็นขยะที่กำจัดยากที่สุด

4. สังคมมนุษย์ (Human Social) การที่มนุษย์ไม่สามารถอาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ได้เกิดพัฒนาการทางพฤติกรรมเป็นสังคมมนุษย์ขึ้น มีข้อตกลงข้อปฏิบัติทางพฤติกรรมกลุ่มที่ยอมรับร่วมกันว่าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สร้างความเชื่อทัศนคติให้เป็นไปในทางเดียวกัน นับเป็นสิ่งแวดลอมใหม่ที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ แต่นิยมปฏิบัติกันและมีพัฒนาการเกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (e-book.ram.edu/e-book:chapter11)

3.5 สิ่งแวดลอมเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

เป็นธรรมชาติของทุกสิ่งในโลกที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา วงจรของสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็น พืช หรือ สัตว์ คือ เมื่อเกิดชีวิตใหม่ขึ้นจะมีการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดำรงชีวิตอยู่ตามช่วงอายุขัยของแต่ละประเภท จากนั้นก็จะสิ้นชีวิต ร่างกายเน่าเปื่อยสลายไปเป็นธาตุสสาร ส่วนสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ภูเขา หิน ดิน อากาศ น้ำ ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวัน ดูเสมือนว่าคงทนไม่เปลี่ยนแปลง เช่น ภูเขาที่สูงตระหง่าน เสียดทานต่อ แรงลม พายุ สายฝน และความร้อนจากแสงอาทิตย์อยู่ทุกวันนี้ก็ถูกปรากฏการณ์ทางธรรมชาติดังกล่าว กัดกร่อนทำลายให้ชำรุดเสียหายไปได้ทีละเล็กละน้อย อาศัยเวลานานๆ เข้า ภูเขาดังกล่าวก็จะเปลี่ยนแปลงขนาดเล็กลงได้ อากาศที่เคยมีความบริสุทธิ์สดชื่น เมื่อถูกมลพิษเข้ามาปกคลุม คุณภาพของความสดชื่นก็

ถดถอยลงได้ นี่คือการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เป็นอยู่ บางอย่างใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงเร็ว บางอย่างใช้เวลาเปลี่ยนแปลงนาน แต่สรรพสิ่งทุกอย่างต้องมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน

เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่มนุษย์มีคุณสมบัติพิเศษเพิ่มขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างเดียว แต่เกิดจากแรงขับภายในตนเองอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นระบบการทำงานของร่างกาย ระบบทางจิตใจ ล้วนมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ นอกจากจะกำหนดสมมุติฐานไว้บนฐานของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอื่นๆ มาประกอบอีกด้วย จึงจะได้ข้อมูลในการวิเคราะห์และสรุปผลได้ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการทางธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อยู่แล้ว แต่การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติดังกล่าว จะเป็นไปอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไปอย่างมีความสมดุล ธรรมชาติที่ไม่มีตัวแปรอื่นๆ เข้ามาแทรกซ้อนเพิ่มเติม สมดุลวงจรของสิ่งมีชีวิตบนโลกก็จะดำเนินไปอย่างยั่งยืนชั่วนิรันดร์ แต่ในสภาพความเป็นจริงของโลกปัจจุบันนี้ไม่ได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากประชากรมนุษย์ในโลกเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว อยู่ในอัตราเกินกว่าที่จะควบคุมได้ ความต้องการใช้ทรัพยากรมีมากขึ้นหลายเท่าตัว จนทรัพยากรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่เพียงพอต่อความต้องการ แม้ว่ามนุษย์จะพยายามผลิตทรัพยากรขึ้นมาทดแทน แต่ก็ยังต้องพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติมาเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตอยู่เหมือนเดิม แม้ว่าทรัพยากรไม่เพียงพอต่อความ

ต้องการ เป็นปัญหาใหญ่ประการที่หนึ่งที่มนุษยโลกต้องเผชิญอยู่และจะมีความวิกฤติหนักขึ้นในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ปัญหาต่อเนื่องอันเป็นผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่และสำคัญไม่แพ้กัน คือ ปัญหาด้านมลภาวะเป็นพิษ

พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมและทำให้สิ่งแวดล้อมมีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา มีหลายประการ ดังนี้

1. เกิดมลพิษทางอากาศซึ่งเป็นผลจากการใช้น้ำมันดิบที่เกิดตามธรรมชาติ มาแปรรูปเป็นเชื้อเพลิงผลิตพลังงานในโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ รวมทั้งเชื้อเพลิงสำหรับรถยนต์และอื่นๆ อีกไอเสียที่เกิดจากการใช้พลังงานประเภทนี้ ได้ถูกปล่อยออกมาอย่างมากมาย เป็นปริมาณมหาศาลต่อวัน ไม่สามารถกำจัดได้ มาปะปนกับอากาศดีๆ ในบรรยากาศชั้นล่างของโลกที่มนุษย์ต้องใช้หายใจเป็นมลพิษที่มนุษย์ต้องสูดดมอยู่ทุกวัน

2. เกิดมลพิษทางน้ำจากการใช้น้ำอุปโภค การใช้น้ำในโรงงานอุตสาหกรรมแล้วปล่อยทิ้งลงแม่น้ำลำคลอง รวมทั้งการทิ้งขยะของเสีย ของเหลือใช้ทิ้งย่อยสลายได้และย่อยสลายได้ยากลงไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารเคมีทั้งปุ๋ยและยาฆ่าแมลงที่ใช้ในการเกษตร เมื่อมีฝนตกลงมาชะล้างผืนดิน น้ำฝนก็จะพาสารเคมีตกค้างเหล่านี้ลงไปตามแม่น้ำลำคลองด้วย โดยปกติธรรมชาติมีระบบกำจัดของเสียในตัวเองอยู่แล้ว แต่ถ้าของเสียมีปริมาณมากเกินไประบบกำจัดทางธรรมชาติ ขยะของเสียเหล่านั้นจะกลายเป็นมลภาวะที่เป็นพิษขึ้นทันที

3. เกิดมลพิษในดิน ผลจากการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ในการเกษตร ดังที่กล่าวไว้ในกรณีเกิดมลพิษทางน้ำ ก่อปัญหาโดยตรงกับดิน สารเคมีจากปุ๋ยและ

ยาฆ่าแมลงส่วนใหญ่เป็นอินทรีย์วัตถุที่เป็นพิษย่อยสลายได้ยาก ฤทธิ์ของยาฆ่าแมลงไม่เพียงทำให้แมลงตัวเบียนที่ทำลายพืชผลการเกษตรตายไปเท่านั้น ยังทำให้สิ่งมีชีวิตในพื้นดินที่มีประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของพืชผลและต้นไม้ต้องตายตามไปด้วย เช่น ไส้เดือนดินที่ช่วยสร้างปุ๋ยธรรมชาติและการทำให้ดินโปร่งร่วนซุย เมื่อใช้ไปนานดินจะมีความกระด้าง ขาดอินทรีย์วัตถุ กลายเป็นดินไม่มีคุณภาพอีกต่อไป

4. เกิดมลพิษทางเสียงในสังคมเมืองใหญ่ที่ผู้คนอาศัยกันอย่างหนาแน่น รถยนต์มีความจำเป็นต่อการคมนาคมติดต่อ ปริมาณรถที่เพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดเสียงที่รบกวนความเป็นอยู่ตามปกติของมนุษย์ การก่อสร้างที่เจริญควบคู่ไปกับการเพิ่มขึ้นของประชากร ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเสียงรบกวนอยู่ตลอดเวลา (รักษ์โลกสีเขียว, 54310782.blogspot.com/2012/09)

จะเห็นได้ว่ามลพิษในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนี้ ไม่ได้เป็นไปตามกระบวนการของธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น เป็นพฤติกรรมการใช้อย่างไม่รู้จักประมาณ ไม่รู้จักประหยัด เป็นพฤติกรรมที่ไม่มีความรับผิดชอบในการใช้ ไม่มีจิตสำนึกสาธารณะการดูแลรักษา ไม่มีความรู้สึกถึงการเป็นส่วนร่วมที่จะแก้ไขปัญหาดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ จะใช้อะไรเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการศึกษา จะศึกษาเพื่อทำความเข้าใจต่อพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นหรือจะศึกษาเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมที่สร้างปัญหาหรือจะศึกษาเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือจะศึกษาเพื่อสร้างพฤติกรรมในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือจะทำการศึกษาในเชิงความ สัมพันธ์ของทุกประเด็นดังที่กล่าวมานี้ เป็นเรื่องให้ผู้ทำการศึกษากฎพฤติกรรมมนุษย์ จะต้องพิจารณาให้ชัดเจนก่อนจะดำเนินการ

4. การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่เคลื่อนไหว

4.1 พฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าสภาพแวดล้อมมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งอาจเป็นไปอย่างช้าหรือเร็ว ขึ้นกับปัจจัยสนับสนุนด้านอื่นๆ อีกหลายประการ ชีวิตมนุษย์ดำรงอยู่ได้โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวทุกอย่าง แม้ว่ามนุษย์จะเป็นผู้ใช้และผู้ทำลายในเวลาเดียวกัน แต่มนุษย์กลุ่มใหญ่ก็ยังมีจิตสำนึกในการพยายามสร้างเสริมทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลขึ้นในทุกวิถีทาง แต่ดูเหมือนว่าการสร้างเสริมและสร้างสรรค์ ดังกล่าวจะไม่ค่อยบรรลุผลอย่างที่พึงประสงค์เท่าที่ควร เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นวันมีแต่จะเพิ่มมากขึ้น และการแก้ปัญหาที่ไม่สามารถทำได้สำเร็จในเวลาอันรวดเร็วได้ เนื่องจากยังมีมนุษย์บางกลุ่มที่ยังมีความคิด ความเห็น มีทัศนคติ และมีพฤติกรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้ามากกว่าผลเสียที่จะเกิดตามมาในระยะยาวพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ดังกล่าว ไม่เพียงเกิดขึ้นเฉพาะตัวเท่านั้น ยังเกิดขึ้นในระดับกลุ่มคนตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก เพราะข้อขัดแย้งทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นในทุกระดับดังกล่าว เช่น ข้อขัดแย้งในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยลุกล้ำคูคลองบางบ่อเป็นปัญหาระดับชุมชน ข้อขัดแย้งในเรื่องการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกจังหวัดกระบี่ เป็นปัญหาระดับประเทศ ข้อขัดแย้งในการใช้สิทธิในลุ่มแม่น้ำโขง เป็นปัญหาระดับประเทศสากลโลกทวีปเอเชีย เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ จึงไม่ได้ศึกษาเพียงเฉพาะพฤติกรรมเดียวๆ เท่านั้น อาจต้องศึกษาถึงพฤติกรรม

กลุ่มของมนุษย์ ในระดับต่างๆอีกด้วย ว่าจะอะไรเป็นสาเหตุของการรวมกลุ่มความคิดเห็น ทศนคติ ข้อตกลงร่วมกันและการตัดสินใจของกลุ่ม วิธีการสร้างกลุ่มและชักชวนให้เกิดการสร้างกระบวนการกลุ่ม การรักษาความคงทนของกลุ่ม กระบวนการที่ทำให้สภาพแวดล้อมเกิดความเคลื่อนไหว ปัจจัยที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเคลื่อนไหวช้าหรือเร็ว สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องเป็นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ทั้งสิ้น

4.2 อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อชีวิตมนุษย์

การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ที่อาศัยอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมให้เห็นความสัมพันธ์ที่ชัดเจนมากขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ด้วย เพราะโดยธรรมชาติดั้งเดิมนั้นมนุษย์พยายามปรับตัวเองให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยอาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาเกื้อหนุน อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมจึงเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

1.การตั้งถิ่นฐานของประชากร โดยธรรมชาติของมนุษย์จะเลือกถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ซึ่งสร้างความสะดวกสบายให้แก่การดำรงชีวิต เช่น ประการแรกต้องอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เพราะได้ใช้ทั้งดื่มกินและหาอาหารได้ ประการต่อมาเป็นแหล่งที่สามารถหาอาหารทั้งพืชและสัตว์ได้ง่าย แหล่งดินดีที่ใช้ปลูกพืชได้ ปลอดภัยจากภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมสำหรับตั้งถิ่นฐาน

2. ลักษณะที่อยู่อาศัย เมื่อได้ถิ่นฐานที่เหมาะสมแล้ว ก็จำเป็นต้องสร้างที่อยู่เฉพาะตนและครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัยก็จะขึ้นอยู่กับประโยชน์การใช้งาน มีการออกแบบให้ตรงกับวัตถุประสงค์และธรรมเนียมนิยมของหมู่เหล่าและเข้ากับลักษณะภูมิประเทศและอากาศในท้องถิ่นนั้นๆ

3.ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในสังคมหมู่มานั้น การอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกันเป็นเรื่องจำเป็นและมีความสำคัญ การแบ่งปันของกินของใช้เป็นธรรมเนียมปกติและในคนหมู่มาก ย่อมมีความต้องการที่หลากหลายในปริมาณที่มากตามมาด้วย การผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคตามความถนัดของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน จุดนี้เองจึงเป็นมูลเหตุของการค้าขาย แลกเปลี่ยน ขยายเป็นเรื่องของเศรษฐกิจในเวลาต่อมา ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยอีกอย่างหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้ากับกิจกรรมตามฐานะที่ตนเองมีความถนัดและเชี่ยวชาญ

4.ลักษณะอาหารที่บริโภคในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ความสมบูรณ์และความแตกต่างของทรัพยากรย่อมแตกต่างกันไปด้วย การบริโภคของกลุ่มคนในท้องถิ่นแตกต่างกันไปตามแหล่งอาหารที่มีอยู่การนำวัสดุมาประกอบอาหาร วิธีการปรุงอาหาร และวัฒนธรรมการกินที่เป็นอยู่ย่อมแตกต่างกันไป

5.ลักษณะเครื่องนุ่งห่ม สภาพแวดล้อมที่หนาวเย็น ทำให้มนุษย์ต้องสวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่มีความหนาเพื่อสร้างความอบอุ่นได้ ผิดกับผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตร้อน ก็ต้องใส่เสื้อผ้าที่เบาบาง ดังนั้นวัสดุที่นำมาผลิตเครื่องนุ่งห่ม รูปแบบการผลิตก็ย่อมมีความแตกต่างกัน

6.ลักษณะสุขอนามัย ลักษณะภูมิอากาศถิ่นฐานที่อยู่มีความสัมพันธ์กับอุปนิสัยและสุขภาพอนามัยมาก เช่น คนในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย จะมีกระดูกและฟันที่แข็งแรงกว่าคนในภาคกลาง เนื่องจากได้บริโภคน้ำที่มีแร่ธาตุในการบำรุงกระดูกมาตั้งแต่เกิด ซึ่งคนในภาคกลางไม่มีโอกาสดังกล่าว ชาวเขามักมีกำลังขาที่แข็งแรงกว่าคนในที่ลุ่ม เพราะการเดินทางต้องอาศัยเท้าก้าวขึ้นลงจากเขามากกว่าคนในที่ราบ เป็นต้น (จันทวัน

,2557)

ลักษณะความแตกต่างทางสิ่งแวดล้อมทั้ง 6 ด้าน ดังกล่าวมานี้ ล้วนเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมความเป็นอยู่และการแสดงออกของมนุษย์แตกต่างกันไปด้วย เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ จำเป็นต้องคำนึงถึง

4.3 การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อพิทักษ์คุณภาพชีวิต ใน 3 ด้าน

การศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของมนุษย์นั้น มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอยู่ที่การจะส่งเสริมพฤติกรรมของมนุษย์ให้รู้จักคุณค่าของทรัพยากร รู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด รู้จักการรักษาและสร้างทรัพยากรทดแทนในลักษณะที่เพิ่มพูนให้มากขึ้น รู้จักการกำจัดของเสียที่เหลือจากการใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างความสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อม ได้อยู่คู่โลก เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ยั่งยืนตลอดไป ดังนั้นเป้าหมายในการดำรงรักษาและเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ในมุมมองที่เป็นมิติด้านผลผลิต มี 3 ด้าน ด้วยกัน คือ (e-book.ram.edu/ e-book : chapter 11)

1. ให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economic sustainable) ตามระบบเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economic) ทั้งในระดับชุมชนรากหญ้า ระดับเมือง ระดับประเทศ และระดับโลก

2. ให้เกิดความยั่งยืนทางชีวภาพ (Biological sustainable) ระหว่างองค์ประกอบของธรรมชาติในด้าน ดิน น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ สิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เกิดความสมดุลในระบบนิเวศของประเทศ ของทวีปและของโลก

3. ให้เกิดความยั่งยืนทางคุณภาพชีวิต (Quality of life sustainable) ให้ประชากรโลกได้ใช้ประโยชน์และเกิดความสุข จากการมีและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเพียงเพื่อการดำเนิน

ชีวิต รู้จักสร้างสรรค์เพิ่มพูนทรัพยากรและดำรงรักษาไว้ให้มนุษย์โลกในรุ่นต่อไป มีใช้อย่างไม่ขาดแคลน

4.4 สาเหตุที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนพฤติกรรมเมื่อสิ่งแวดล้อมเคลื่อนไหว

ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมประเภทต่างๆ มีผลทำให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จะมากหรือน้อยขึ้นกับระดับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แม้จะมีสาเหตุหลายประการที่เป็นปัจจัยทำให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่โดยกลไกเฉพาะตนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เกิดจากเหตุ 3 ประการ ดังนี้

1. ความวิตกกังวล ธรรมชาติของมนุษย์จะรู้สึกวิตกกังวล เมื่อรู้ว่าสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเกิดการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเกิดมลพิษในด้านต่างๆ จะทำให้มนุษย์รู้สึกกังวลใจว่าจะมีผลกระทบต่อนตนเองมากแค่ไหน กังวลต่อสุขภาพ การอยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำเสีย อยู่ในแหล่งที่อากาศไม่ดี นอกจากกังวลต่อนตนเองแล้ว ยังกังวลถึงบุคคลในครอบครัวอีก

2. อารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สืบเนื่องมาจากความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นหรือมลภาวะรอบตัวมากระทบ เมื่อเกิดรับรู้ในสิ่งที่ไม่ถูกใจหรือมีสิ่งมาบงกชหรือเกิดความวิตกกังวลมากขึ้น อารมณ์ย่อมหงุดหงิด ไม่สบายกายไม่สบายใจเกิดขึ้นตามมา ถ้าไม่สามารถขจัดสิ่งรบกวนหรือความกังวลใจในเรื่องต่างๆ ได้ พฤติกรรมเพื่อระบายอารมณ์ ก็เริ่มมีขึ้นหรือการเก็บกดอารมณ์ไว้ ก็สามารถแสดงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงออกมาในรูปแบบต่างๆ ออกมาได้

3. การตอบสนองต่อเรื่องราวที่ได้รับรู้ หรือเรื่องที่เกิดขึ้น มนุษย์มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อเรื่องราวต่างๆ ได้ แสดงเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพทางอารมณ์ของแต่ละบุคคล อาจตอบ

สนองในทางบวกหรือทางลบก็ได้ แล้วแต่จังหวะหรือโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

4.5 การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป มีผลทำให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนไปด้วยและการเปลี่ยนแปลงนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่มีผลกระทบไปถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมกลุ่มด้วย เช่น การปรับเปลี่ยนการเปิดเรียน ตามสภาพของฤดูกาลในแต่ละประเทศ การปรับเปลี่ยนการหยุดงานสุดสัปดาห์ ตามระบบสากล ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมร่วมที่เป็นสากล การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน เมื่อพฤติกรรมของมนุษย์เริ่มเปลี่ยนไป มีดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน เช่น การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมในการการคิด การทำการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อต้องการให้เป็นมาตรฐานสากล

2. การเปลี่ยนแปลงระบบงาน เช่น การจัดเวลางานเป็น 2 รอบ หรือ 3 รอบในแต่ละวัน เพื่อเร่งการผลิต และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

3. การปรับโครงสร้าง เช่น การลดขั้นตอนการดำเนินงานให้สั้นขึ้น การจัดโครงสร้างแบบ one stop service เพื่อประหยัดเวลา และช่วยพัฒนาศักยภาพคน

4. การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นฐาน เช่น การสร้างนิสัยความรับผิดชอบต่อเวลา การกำจัดขยะอย่างแยกส่วน การรักษาสุขภาพอนามัยร่วมกัน

4.6 วิธีการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์

การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ มีวิธีการศึกษาได้หลายแบบ หากนาระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมเข้ามาช่วย จะทำให้เกิดการศึกษาอย่างเป็นระบบมีขั้นมี

ตอน เป็นระบบเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะต้องมีการตั้งประเด็นของเรื่องที่จะศึกษา หรือการกำหนดปัญหาที่จะศึกษา มีการกำหนดสมมุติฐาน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการสรุปผลรายงาน และนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป เนื่องจากการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ นั้นต้องกำหนดความมุ่งหมายไว้ให้ชัดเจนก่อนว่า จะทำไปทำไม ทำให้เกิดอะไรขึ้น จึงจะสามารถค้นคว้าเรื่องที่เกี่ยวข้อ มาประกอบการศึกษา ค้นคว้าได้ รวมถึงการกำหนดวิธีที่จะรวบรวมข้อมูลต่างๆ ได้ การเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมเชิงจิตวิทยา เพื่อทำความเข้าใจในตัวมนุษย์นั้น อาจทำได้ 2 ส่วนใหญ่ คือ การให้เจ้าตัวสำรวจตัวเอง (Introspection) หรือการศึกษาแบบพฤติกรรมนิยม (Behavioristic method) ดังนี้

1. การสำรวจตัวเอง โดยใช้แบบสำรวจตัวเอง (checklist) ในสถานการณ์ต่างๆ หรือใช้แบบการอ่านความรู้สึกในสถานการณ์ต่างๆ แล้วบรรยายเป็นรายงานออกมา จะทำให้รับทราบสภาวะพฤติกรรมของตนเองได้ อย่างชัดเจน

2. การศึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เป็นการศึกษาพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา แล้วทำนายความคิด ความรู้สึก ทศนคติ ที่อยู่ภายใน การศึกษาพฤติกรรมแบบนี้ แยกออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ

2.1 ศึกษาในสภาพธรรมชาติ (Naturalistic method) เป็นการศึกษาตามสภาพความเป็นจริง ไม่ควบคุมสถานการณ์ โดยใช้วิธีสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม สสำรวจ ทดสอบ หรือ ศึกษาเป็นรายบุคคล

2.2 ศึกษาในสภาพการทดลอง (Experimental method) เป็นการศึกษาแบบทดลอง ที่มี การกำหนดสถานการณ์ กำหนดตัวแปรต้น ตัวแปรตาม มีสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดพฤติกรรม มีการเปรียบเทียบผลระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

4.7 ข้อควรคำนึงในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์

เพื่อการพัฒนา

1. เมื่อศึกษาเรียนรู้พฤติกรรมได้อย่างเข้าใจ ถ่องแท้แล้ว ต้องนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เอาไปปฏิบัติได้จริง

2. ควรอาศัยวิธีเชิงวิทยาศาสตร์ ตามหลัก เหตุและผล จากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งรอบด้าน ก่อนวิเคราะห์สรุปผล ดูจากสภาพจริงจากตัวอย่าง นำมาเทียบเคียง แล้วจึงสรุป

3. ต้องอาศัยประสบการณ์ การกลั่นกรอง เลือกรสรข้อมูลอย่างรอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วน ข้อสรุปจากหลายแหล่ง ตรวจสอบทฤษฎี ผลการทดลอง เนื่องจากพฤติกรรมบางอย่าง อาจมีข้อยกเว้น

4. การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้เข้ายุคเข้าสมัย โดยคำนึงถึงสภาพทางสังคมเป็นหลัก เพราะพฤติกรรมบางอย่างอาจสุดโต่ง จำเป็นต้องชะลอหรือยับยั้ง

5. ต้องรู้วิธีหาข้อมูล เก็บรวบรวมให้ครบถ้วน ใช้ข้อมูลให้เป็นประโยชน์ และปรับประยุกต์ใช้เป็น

4.8 ตัวอย่างการศึกษาพฤติกรรม โดยใช้แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ (พรณิธิย , ๒๕๕๓)

4.8.1 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ที่ลงมือปฏิบัติจริงในภาคสนาม ผู้ทำการศึกษาค้นคว้าได้เผชิญกับเหตุการณ์จริงในการเฝ้าสังเกตพฤติกรรม ผู้เป็นเป้าหมายในการสังเกต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

(1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกต ที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรม ในหมู่ผู้ถูกสังเกต หากเป็นการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์แบบนั้น ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตลอดเวลา ทำตัวเสมือนเป็นสมาชิกในกลุ่ม โดยผู้ถูกสังเกตจะไม่ว้าว้าวเลย หากเป็นแบบไม่สมบูรณ์ผู้สังเกตอาจไม่ต้องเข้าร่วมอยู่ตลอดเวลา เข้าร่วมเป็นครั้งคราว

ผู้ถูกสังเกตอาจรู้ตัวก็ได้

(2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เป็นการสังเกต ที่ผู้สังเกตอยู่ภายนอก ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่ม ผู้ถูกสังเกต ซึ่งผู้ถูกสังเกตอาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้

วิธีการสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) จะมีการกำหนดหัวข้อ หรือประเด็น การสังเกตไว้ล่วงหน้า เตรียมเครื่องมือช่วย เช่น แบบตรวจสอบ แบบรายงานพฤติกรรม

การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured observation) เป็นการสังเกตแบบอิสระ ไม่กำหนดประเด็น สังเกตและบันทึกตามสภาพพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

เครื่องมือที่ใช้ช่วยในการสังเกต มีหลายอย่าง เช่น แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบประเมินค่า (rating scale) แบบบัตรคะแนน (score cards) เครื่องบันทึกเสียง วีดีโอ กล้องถ่ายภาพนาฬิกาจับเวลา

ข้อดีของการสังเกต

1. ได้ข้อเท็จจริง ตามปรากฏการณ์ ที่เกิดจริง ได้ข้อมูลเป็นพฤติกรรมจริง
2. สามารถบันทึกปรากฏการณ์ได้ทันทั่วทั้ง
3. ข้อเท็จจริงที่ได้ไม่บิดเบือน
4. อาจได้ข้อมูลบางประเด็น ที่ผู้ถูกสังเกตไม่ต้องการเปิดเผย
5. อาจได้ข้อมูลที่ไม่ได้คาดคิดไว้อีก

ข้อจำกัดของการสังเกต

1. ผลที่ได้ขึ้นอยู่กับผู้สังเกต
2. สิ้นเปลืองเวลา
3. อาจมีเหตุไม่คาดฝันเกิดขึ้นเกิดทำให้บันทึกพฤติกรรมไม่ได้
4. มีพฤติกรรมหลายอย่างเกิดขึ้นพร้อมๆกัน

สังเกตไม่เห็น

5. พฤติกรรมบางอย่างมองไม่เห็น บันทึกไม่ได้

3. ผู้ถูกสังเกตอาจรู้ตัว แล้วทำพฤติกรรมเสแสร้งออกมา

4.8.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการศึกษาลักษณะภาพอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ได้ โดยผู้ทำการศึกษาวัดพฤติกรรมได้เผชิญหน้ากับผู้ที่ถูกศึกษาพฤติกรรมโดยตรง ในภาคสนามแบบสัมภาษณ์มีหลายประเภท เช่น

แบบมีโครงสร้าง (structured interview) เป็นแบบที่ ผู้สัมภาษณ์เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจนว่าต้องการได้คำตอบอย่างไรบ้าง

แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) เป็นแบบที่ไม่ได้กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า มีความยืดหยุ่นสูง ถามคำถามตามพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ อาจสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล หรือสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ก็ได้

ขั้นตอนการสัมภาษณ์

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นกำหนดวัตถุประสงค์การสัมภาษณ์เพื่อศึกษาพฤติกรรม กำหนดคำถามเพื่อป้องกันพฤติกรรม เลือกผู้ต้องการศึกษาพฤติกรรม และให้สัมภาษณ์ รวมทั้งผู้ที่จะให้สัมภาษณ์เพื่อให้ข้อมูลประกอบเสริม เลือกประเภทการสัมภาษณ์ เตรียมอุปกรณ์ช่วยเสริม ศึกษาข้อมูลประวัติผู้ให้สัมภาษณ์ข้อกำหนดนัดหมายผู้ให้สัมภาษณ์

2. ขั้นสัมภาษณ์ เมื่อเข้าพบผู้ให้สัมภาษณ์ ต้องแนะนำตัวผู้สัมภาษณ์ บอกวัตถุประสงค์ แล้ว ดำเนินการ สัมภาษณ์ บันทึกผลการสัมภาษณ์ ถ้ามีการใช้เครื่องมือช่วย เช่น การบันทึกเสียง บันทึกภาพ ต้องขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน

3. ขั้นปิดการสัมภาษณ์ เมื่อสัมภาษณ์เสร็จ ต้องกล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ สรุป ทบทวนประเด็นที่สัมภาษณ์ไป ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้รับทราบและ

สอบถามเพิ่มเติมในส่วนที่อาจขาดไป จากนั้นจึงลากลับ

ข้อดีของวิธีการสัมภาษณ์

1. ได้คำตอบครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการถาม
2. ได้ข้อมูลครบ เชื่อถือได้จากผู้ให้สัมภาษณ์โดยตรง
3. สร้างสัมพันธภาพที่ดีได้ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์กับผู้สัมภาษณ์
4. รวบรวมข้อมูลได้เกือบทุกลักษณะ
5. สามารถสังเกตข้อเท็จจริงบางประการประกอบได้
6. ข้อความใดไม่ชัดเจน สามารถถามทบทวนได้อีก

ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์

1. สิ้นเปลืองเวลา และแรงงาน
2. อาจเกิดลำเอียง จากสถานะภาพของผู้ให้สัมภาษณ์
3. ผลที่ได้รับ ขึ้นอยู่กับผู้สัมภาษณ์และคำถามที่ใช้
4. ภาษาอาจเป็นอุปสรรค

บทสรุป

การศึกษาวัดพฤติกรรมมนุษย์ในสภาพแวดล้อมที่เคลื่อนไหวตลอดเวลาจำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจนว่า จะทำไปทำไม เพื่อให้เกิดอะไรขึ้น จะทำไปเพื่อการแก้ไข ปัญหาทางพฤติกรรม เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาพฤติกรรม ภายใต้สภาพแวดล้อมประเภทใด จะทำอย่างไร จะศึกษาด้วยวิธีการอย่างไร ต้องใช้วิธีมีข้อมูลใดมาเกี่ยวข้องบ้าง สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งหมด ต้องออกแบบขั้นตอนการศึกษา อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน ทั้งนี้ การศึกษาวัดพฤติกรรมมนุษย์ ต้องอยู่บนฐานของเป้าหมายหลักว่าจะต้อง เป็นไป เพื่อทำความเข้าใจต่อพฤติกรรม

ของมนุษย์ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว หากเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จะทำการสนับสนุนส่งเสริมได้อย่างไร แต่ถ้าเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ จะทำการปรับเปลี่ยนพัฒนาไปในทางการสร้างสรรค์ได้อย่างไร จะมีวิธีการกำกับควบคุมพฤติกรรมทางลบได้อย่างไร และในสภาพแวดล้อมที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา นั้น จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเสริมหนุน พฤติกรรม

ของมนุษย์ให้ผันแปรได้มากยิ่งขึ้น จะต้องมีการศึกษาพฤติกรรมให้ละเอียดลึกซึ้ง ขึ้นไปอีกได้อย่างไร เป็นโจทย์สำคัญที่ผู้ทำการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์จะต้องช่วยกันหาวิธีการที่แยบยลในการศึกษาหาองค์ความรู้มาเพิ่มเติมต่อยอดขยายขอบเขตของการศึกษาทางด้านนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพื่อสร้างประโยชน์สุขให้แก่มวลมนุษย์ ในโลกนี้ต่อไป

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.2558.จันทวัน เบญจวรรณ, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม,คณะมนุษยศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี,2550.

นักศึกษาคศ.บป.รุ่น 22,รายงานการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ,มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย,14 ก.ค.2550. พรณิฉัย นิติโรจน์ ,ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์,มหาวิทยาลัยทักษิณ 2557.

Atkinson Tanette, Infant Behavior and development, volume 16,issue4,1993. Lahey L. Lisa, The real reason People won't Change, Harvard Business Review: November,2001. Wade c. Rowatt, Human behavioral research, Journal of Social and Personal Relationship, 1999. Woolfolk L. Robert, Clinical Psychology Science and Practice, volume 5, 1998. Zimbardo,P.G. & Gering G.,1999.Psychology and Life (15th ed.), New York , Addison Wesley Longman.

ฐานความรู้ : home succeed, <https://sites.google.com/site/goimage> 88/home. 54310782.blogspot.com/2012/09/blog-post_9665.html. <https://th.wikipedia.org/wiki/> . permalink : <http://www.oknation.net/blog//ruk.k>.